

การจัดการองค์ความรู้ KM

เรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาซีสทกรณและกลุ่มเกษตรกร

จัดทำโดย

กลุ่มส่งเสริมสหกรณ์ ๓
สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสิงห์บุรี

คำนำ

การดำเนินงานของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ โดยเน้นการรวมกลุ่ม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการบริหารจัดการที่เป็นธรรม โปร่งใส และมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ตาม ในบางกรณีสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรอาจประสบปัญหาทางการเงิน การบริหารจัดการ หรือปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งนำไปสู่การหยุดดำเนินการและจำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการ “การชำระบัญชี” ต่อไป

ในการชำระบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรนั้น พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ และประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๔๑ ประกาศ ณ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕ กำหนดหลักการในเบื้องต้นว่าสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่เลิกให้จัดทำชำระบัญชี ยกเว้นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่ล้มละลายเท่านั้นที่ไม่ต้องจัดให้มีการชำระบัญชี แต่ให้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย ส่วนการที่จะปฏิบัติการชำระบัญชีดังกล่าว ในขั้นแรกจะต้องมีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่สหกรณ์ หรือกลุ่มเกษตรกรเลิก และเมื่อนายทะเบียนสหกรณ์หรือนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดได้จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีบัญชีแล้ว ผู้ชำระบัญชีก็มีอำนาจหน้าที่ตามขอบเขตแห่งกฎหมาย และระเบียบของทางราชการ ตามขั้นตอนที่จะดำเนินการชำระบัญชีสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จเรียบร้อย

เอกสารฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนหลักเกณฑ์ และแนวทางในการชำระบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรตามระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการแต่งตั้งและผู้เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานชำระบัญชีให้ประสบผลสำเร็จต่อไป

กลุ่มส่งเสริมสหกรณ์ ๓
สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสิงห์บุรี
กรกฎาคม ๒๕๖๘

สารบัญ

	หน้าที่
องค์ความรู้	๔ - ๑๕
ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขในการชำระบัญชี	๑๖ - ๑๙
บทสรุปการดำเนินการชำระบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร	๒๐ - ๒๐

องค์ความรู้

ความหมายของการชำระบัญชีสหกรณ์

การชำระบัญชีสหกรณ์ หมายถึง การสะสางกิจการงานทุกอย่างของสหกรณ์ที่เลิกให้สำเร็จเรียบร้อย และก่อให้เกิดความเที่ยงธรรมแก่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ที่เลิกกิจการด้วยเหตุนี้ ในการชำระบัญชีจึงต้องพิจารณาว่าสหกรณ์ที่เลิกมีทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนคงเหลืออยู่เท่าไร รวมทั้งมีกิจการงานอะไรที่ยังค้างค้างอยู่บ้าง เพื่อจะได้ชำระสะสางให้เรียบร้อย เช่น ติดตามลูกหนี้ของสหกรณ์ให้ชำระหนี้คืน ขายทรัพย์สินของสหกรณ์ให้ได้เงินมากที่สุด ชำระหนี้คืนเจ้าหนี้ให้ครบถ้วน และเมื่อมีเงินสดคงเหลือเท่าไรก็ให้จ่ายคืนแก่สมาชิกตามหลักเกณฑ์ที่พระราชบัญญัติสหกรณ์กำหนดไว้ เป็นต้น อนึ่ง ในการดำเนินการชำระบัญชีดังกล่าวอาจก่อให้เกิดผลได้สองทางกล่าวคือ อาจมีผลกำไรจากการชำระบัญชี ซึ่งเรียกว่า “ส่วนเกินจากการชำระบัญชี” หรืออาจมีผลขาดทุนจากการชำระบัญชี ซึ่งเรียกว่า “ขาดทุนจากการชำระบัญชี” ก็ได้

ดังนั้น การชำระบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร หมายถึง การชำระสะสางกิจการ จัดการชำระหนี้สินและจำหน่ายสินทรัพย์ของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ให้เสร็จสิ้นไปและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ผู้ชำระบัญชีสหกรณ์

ในการดำเนินการชำระบัญชีของสหกรณ์ที่เลิกให้สำเร็จเรียบร้อยตามความมุ่งหมายจำเป็นจะต้องมีผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ กำหนดเรื่องผู้ชำระบัญชีไว้ดังนี้

๑. การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี

ตามมาตรา ๗๕ บัญญัติเกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีไว้ ๓ กรณี คือ

๑.๑ กรณีที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชี การชำระบัญชีสหกรณ์ซึ่งเลิกเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย ให้ที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีโดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่เลิกสหกรณ์ หรือนับแต่วันที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมีคำสั่งให้ยกเลิกอุทธรณ์ (กรณีสหกรณ์ที่ถูกสั่งเลิกอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ) แล้วแต่กรณี (มาตรา ๗๕ วรรคแรก)

๑.๒ กรณีที่ประชุมใหญ่ไม่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชี กรณีที่ประชุมใหญ่ไม่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีภายในกำหนดเวลาดังกล่าวในข้อ ๑.๑ ข้างต้น หรือนายทะเบียนสหกรณ์ไม่ให้ความเห็นชอบในการเลือกตั้งผู้ชำระบัญชี ให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ได้ (มาตรา ๗๕ วรรคสอง)

๑.๓ กรณีเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชี เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์เห็นสมควร หรือเมื่อสมาชิกสหกรณ์มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของสมาชิกทั้งหมดร้องขอต่อนายทะเบียนสหกรณ์จะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีคนใหม่แทนผู้ชำระบัญชีที่ได้รับเลือกตั้ง หรือซึ่งได้ตั้งไว้ก็ได้ (มาตรา ๗๕ วรรคสาม)

๒. การจดทะเบียนผู้ชำระบัญชี

ตามมาตรา ๗๕ วรรคสี่ บัญญัติว่า “ให้นายทะเบียนสหกรณ์จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบตามวรรคหนึ่ง หรือผู้ชำระบัญชีซึ่งได้รับแต่งตั้งตามวรรคสอง หรือวรรคสาม และให้ปิดประกาศชื่อผู้ชำระบัญชีไว้ที่สำนักงานของสหกรณ์นั้นสำนักงานสหกรณ์อำเภอหรือหน่วยส่งเสริมสหกรณ์ หรือที่ว่าการอำเภอ หรือสำนักงานเขตท้องที่ที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่ ภายในสิบวันนับแต่วันที่จดทะเบียนผู้ชำระบัญชี”

๓. การให้ค่าตอบแทนผู้ชำระบัญชี

ตามมาตรา ๗๕ วรรคห้า บัญญัติว่า “ผู้ชำระบัญชีอาจได้รับค่าตอบแทนตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด”

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชีสหกรณ์

ตามมาตรา ๗๗ บัญญัติว่า “ให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่สะสางกิจการของสหกรณ์ จัดการชำระหนี้ และจำหน่ายทรัพย์สินของสหกรณ์นั้นให้เสร็จไป”

๑. หน้าที่สะสางกิจการของสหกรณ์

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชีในการสะสางกิจการของสหกรณ์นั้น คือ การชำระสะสางการงานของสหกรณ์ที่ค้างอยู่ให้เสร็จไป เช่น การปฏิบัติตามสัญญาที่มีความผูกพันมาแต่เดิมให้เสร็จไป เป็นต้น ผู้ชำระบัญชีจะดำเนินกิจการงานอะไรขึ้นใหม่ ซึ่งไม่จำเป็นแก่การชำระสะสางกิจการของสหกรณ์ให้เสร็จไปไม่ได้ เพราะสหกรณ์ได้เลิกไปแล้ว โดยกฎหมายบัญญัติให้พึงถือว่าสหกรณ์ยังคงดำรงอยู่ตราบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชีเท่านั้น (มาตรา ๗๖)

๒. หน้าที่จัดการชำระหนี้ของสหกรณ์

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชีสำคัญประการหนึ่งคือ จัดการชำระหนี้สินของสหกรณ์ที่ยังคงค้างชำระอยู่ให้หมดสิ้นไป โดยต้องดำเนินการให้เจ้าหนี้ของสหกรณ์ทุกรายได้รับชำระหนี้อย่างเสมอภาคกัน ในกรณีที่สหกรณ์ไม่มีเงินเพียงพอชำระหนี้แก่เจ้าหนี้แก่เจ้าหนี้โดยสิ้นเชิง ผู้ชำระบัญชีก็อาจใช้วิธีการประนอมหนี้ หรือแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้ตามความเหมาะสมได้ สำหรับกรณีที่เจ้าหนี้รายใดมิได้ทวงถามให้ชำระหนี้ ตามมาตรา ๘๔ กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีวางเงินสำหรับจำนวนหนี้สินนั้นไว้ก่อนนายทะเบียนสหกรณ์ต่อไป

๓. หน้าที่จำหน่ายทรัพย์สินของสหกรณ์

ทรัพย์สินต่าง ๆ ของสหกรณ์ที่ผู้ชำระบัญชีได้รับมอบจากคณะกรรมการสหกรณ์หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นให้เสร็จสิ้น และเกิดประโยชน์ให้มากที่สุด บรรดาทรัพย์สินของสหกรณ์ที่ผู้ชำระบัญชีรวบรวมมาได้ให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ขายตามคำแนะนำที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด นอกจากนี้ในกรณีที่ทรัพย์สินของสหกรณ์ไม่มีราคา หรือใช้ประโยชน์ไม่ได้แล้ว ผู้ชำระบัญชีก็มีอำนาจในการจำหน่ายออกจากบัญชีได้ด้วย

หลักและวิธีปฏิบัติในการชำระบัญชีสหกรณ์

๑. คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ รายงานผ่านกลุ่มส่งเสริมสหกรณ์
๒. สำนักงานสหกรณ์จังหวัด เสนอชื่อผู้ชำระบัญชี
๓. นายทะเบียนสหกรณ์ออกประกาศหรือคำสั่งเล็ก
๔. นายทะเบียนสหกรณ์
 - เห็นชอบหรือแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีสหกรณ์พร้อมทั้งจดทะเบียนผู้ชำระบัญชี
 - แจ้งให้สหกรณ์ทราบและปิดประกาศเล็ก ณ สำนักงานสหกรณ์ ที่ว่าการอำเภอที่สหกรณ์ตั้งอยู่ (ภายใน ๑๔ วัน นับแต่วันจดทะเบียนผู้ชำระบัญชี)
๕. ผู้ชำระบัญชีดำเนินการก่อนปฏิบัติการชำระบัญชี
 - รับมอบทรัพย์สินพร้อมด้วยสมุดบัญชีและเอกสาร (ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันจดทะเบียนผู้ชำระบัญชี)
 - ประกาศหนังสือพิมพ์รายวันอย่างน้อย ๒ วัน ติดต่อกันหรือประกาศโฆษณาทางอื่นและทำหนังสือแจ้งเจ้าหนี้ (ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันจดทะเบียนผู้ชำระบัญชี)

- จัดทางการเงิน ณ วันเลิก (ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันจดทะเบียนผู้ชำระบัญชี ๓ ชุด)

๖. ผู้สอบบัญชีตรวจสอบและรับรองงบการเงิน

๗. ผู้ชำระบัญชีเสนองบการเงินให้ที่ประชุมใหญ่อนุมัติแล้วจึงเสนอนายทะเบียนสหกรณ์

๘. ผู้ชำระบัญชีดำเนินการระหว่างปฏิบัติการชำระบัญชี

- จัดการเกี่ยวกับทรัพย์สิน
- จัดการเกี่ยวกับหนี้สิน
- จัดการเกี่ยวกับทุนของสหกรณ์
- วิธีปฏิบัติทางบัญชีในระหว่างชำระบัญชี
- รายงานความเคลื่อนไหวระหว่างการชำระบัญชี

๙. รายงานความเคลื่อนไหวให้นายทะเบียนสหกรณ์ทุก ๖ เดือนนับแต่วันที่เสนองบการเงิน ณ วันเลิกต่อนายทะเบียนสหกรณ์

๑๐. ผู้ชำระบัญชี

- ดำเนินการเมื่อทรัพย์สินคงเหลือจากการชำระบัญชี
- ร้องขอให้สหกรณ์ล้มละลาย

๑๑. ผู้ชำระบัญชี ดำเนินภายหลังเสร็จสิ้นการชำระบัญชี

- จัดทำรายงานย่อของบัญชีที่ชำระ
- จัดทำรายงานการชำระบัญชี ๓ ชุด

๑๒. ผู้สอบบัญชีตรวจสอบรับรอง

๑๓. ผู้ชำระบัญชี เสนอรายงานต่อนายทะเบียนสหกรณ์ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ผู้สอบบัญชีรับรองบัญชีที่ชำระ (รายงานย่อของบัญชีที่ชำระ รายงานการชำระบัญชีและรายงานของผู้สอบบัญชี)

๑๔. นายทะเบียนสหกรณ์

- เห็นชอบ
- ถอนชื่อออกจากทะเบียน
- รับมอบสมุดบัญชีและเอกสารของสหกรณ์ที่ชำระบัญชีไว้ ๒ ปี นับแต่วันถอนชื่อ

ทั้งนี้ ในการดำเนินการชำระบัญชีตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์สหกรณ์ตามแผนผังข้างต้น ขั้นตอนดำเนินการที่สำคัญ ๓ ขั้นตอน คือ

๑. การดำเนินการก่อนปฏิบัติการชำระบัญชี
๒. การดำเนินการระหว่างปฏิบัติการชำระบัญชี
๓. การดำเนินการภายหลังเสร็จสิ้นการชำระบัญชี

สำหรับหลักและวิธีปฏิบัติในการชำระบัญชีสหกรณ์ในแต่ละขั้นตอน มีดังนี้

๑. การดำเนินการก่อนปฏิบัติการชำระบัญชี

เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ได้แต่งตั้งผู้ชำระบัญชีแล้ว ผู้ชำระบัญชีควรดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้

๑.๑ รับมอบทรัพย์สินพร้อมด้วยสมุดบัญชีและเอกสาร

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๗๘ บัญญัติว่า “เมื่อสหกรณ์เลิกให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์มีหน้าที่จัดการรักษาทรัพย์สินทั้งหมดของสหกรณ์ไว้ จนกว่าผู้ชำระบัญชีจะเรียกให้ส่งมอบ ผู้ชำระบัญชีจะเรียกให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ หรือเจ้าหน้าที่สหกรณ์ส่งมอบทรัพย์สินตามวรรคหนึ่ง พร้อมด้วยสมุดบัญชี เอกสาร และสิ่งอื่นเมื่อใดก็ได้”

จากหลักกฎหมายข้างต้น แม้ว่าจะไม่ได้กำหนดระยะเวลาสำหรับผู้ชำระบัญชีในการเรียกให้ สหกรณ์ส่งมอบทรัพย์สินพร้อมด้วยสมุดบัญชี และเอกสารให้ผู้ชำระบัญชีเมื่อใดก็ตามที่ผู้ชำระบัญชีก็ควรแจ้งให้ คณะกรรมการดำเนินการ หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ส่งมอบทรัพย์สินพร้อมด้วยสมุดบัญชี เอกสาร และสิ่งอื่น โดยเร็ว ซึ่งควรดำเนินการให้เสร็จภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีเพื่อที่ผู้ ชำระบัญชีจะได้ประกาศโฆษณาทางหนังสือพิมพ์หรือประกาศโฆษณาทางอื่น และแจ้งเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ต่อไป

๑.๒ ประกาศโฆษณาหนังสือพิมพ์หรือประกาศโฆษณาทางอื่นเพื่อแจ้งเจ้าหน้าที่

ตามมาตรา ๗๙ บัญญัติว่า “ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์จดทะเบียนผู้ ชำระบัญชี ให้ผู้ชำระบัญชีประกาศโฆษณาทางหนังสือพิมพ์รายวันอย่างน้อยสองวันติดต่อกัน หรือประกาศ โฆษณาทางอื่นว่าสหกรณ์ได้เลิก และแจ้งเป็นหนังสือไปยังเจ้าหน้าที่ทุกคน ซึ่งมีชื่อปรากฏในสมุดบัญชี เอกสารของ สหกรณ์ หรือปรากฏจากทางอื่น เพื่อให้ทราบว่าสหกรณ์นั้นเลิก และให้เจ้าหน้าที่ยื่นคำทวงหนี้แก่ผู้ชำระบัญชี”

จากหลักกฎหมายข้างต้น กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีดำเนินการรวม ๒ เรื่องให้เสร็จภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์จดทะเบียนผู้ชำระบัญชี คือ

(๑) การประกาศโฆษณาทางหนังสือพิมพ์รายวันอย่างน้อย ๒ วันติดต่อกัน หรือประกาศโฆษณา ทางอื่นให้สาธารณชนได้ทราบว่าสหกรณ์ได้เลิก และนายทะเบียนสหกรณ์ได้แต่งตั้งผู้ชำระบัญชีแล้ว อนึ่ง การ ประกาศโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ดังกล่าวอาจเป็นปัญหาแก่ผู้ชำระบัญชีในกรณีที่สหกรณ์ไม่มีเงินสดเพียงพอ ชำระค่าประกาศโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งกรณีนี้ผู้ชำระบัญชีอาจประกาศโฆษณาทางอื่น โดยอาจขอความ ร่วมมือสถานีวิทยุกระจายเสียงของทางราชการในท้องที่สหกรณ์ตั้งอยู่ช่วยประกาศให้สาธารณชนได้ทราบ รวมทั้งทำการปิดประกาศเรื่องนี้ในที่เปิดเผยให้สาธารณชนได้ทราบด้วย เช่น ปิดประกาศ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือ สำนักงานเขตท้องที่ สำนักงานสหกรณ์จังหวัด และศาลากลางจังหวัดที่สหกรณ์ตั้งอยู่ เป็นต้น

(๒) การแจ้งเป็นหนังสือไปยังเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ทุกราย เพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้ทราบว่าสหกรณ์เลิก แล้ว และขอให้ยื่นคำทวงหนี้ต่อผู้ชำระบัญชีต่อไป ซึ่งการแจ้งไปยังเจ้าหน้าที่ดังกล่าวควรใช้วิธีส่งไปรษณีย์ ลงทะเบียน อย่างไรก็ตาม แม้สหกรณ์ที่เลิกไม่มีเจ้าหน้าที่ใดๆ ผู้ชำระบัญชีก็ยังคงต้องดำเนินการประกาศโฆษณา เพื่อให้สาธารณชนได้ทราบว่า นายทะเบียนสหกรณ์ได้สั่งเลิกสหกรณ์แล้ว

๑.๓ จัดทางการเงินเมื่อรับมอบทรัพย์สิน

ตามมาตรา ๘๐ บัญญัติว่า “ผู้ชำระบัญชีต้องทางการเงินของสหกรณ์ ณ วันที่เลิกสหกรณ์โดย ไม่ชักช้า และให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งผู้สอบบัญชีเพื่อตรวจสอบงบการเงินนั้น

เมื่อผู้สอบบัญชีรับรองงบการเงินแล้ว ให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบการเงินต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อ อนุมัติ แล้วเสนองบการเงินนั้นต่อนายทะเบียนสหกรณ์

ในกรณีที่การประชุมใหญ่ไม่ครบองค์ประชุม ให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบการเงินต่อนายทะเบียน สหกรณ์เพื่ออนุมัติ”

จากหลักกฎหมายข้างต้น กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีเป็นผู้จัดทางการเงินของสหกรณ์ที่เลิกก่อนที่ จะเริ่มดำเนินการชำระบัญชีต่อไป ซึ่งในเรื่องนี้ผู้ชำระบัญชีควรจัดทางการเงินของสหกรณ์ให้แล้วเสร็จภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์จดทะเบียนผู้ชำระบัญชี โดยมีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทางการเงิน ผู้ ชำระบัญชีต้องทำจากเอกสารหลักฐานการเงินที่เกิดจากการดำเนินงานของสหกรณ์ต่อจากงบการเงินครั้งสุดท้าย ที่ผู้สอบบัญชีประจำปีได้ตรวจสอบและแสดงความเห็นไว้แล้ว โดยเริ่มต้นตั้งแต่ต้นปีทางบัญชีของสหกรณ์จนถึง วันที่ผู้ชำระบัญชีรับมอบสมุดบัญชีและทรัพย์สินของสหกรณ์

ให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบการเงินที่จัดทำเสร็จเรียบร้อยแล้วไปยังผู้สอบบัญชี โดยมีสำเนาแนบไป ด้วย รวม ๓ ฉบับ และเมื่อผู้สอบบัญชีได้ตรวจสอบและรับรองแล้วก็จะคืนงบการเงินพร้อมรายงานของผู้สอบ

บัญชีกลับมาให้ผู้ชำระบัญชี ๒ ฉบับ ซึ่งผู้ชำระบัญชีจะต้องดำเนินการตามลำดับ คือ เสนองบการเงินให้ที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์พิจารณาอนุมัติ แล้วจึงเสนอต่อไปยังนายทะเบียนสหกรณ์ งบการเงินที่จะเสนอนายทะเบียนสหกรณ์นี้ต้องมีรายงานของผู้สอบบัญชี พร้อมกับรายงานผลการอนุมัติของที่ประชุมใหญ่สหกรณ์ไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถประชุมใหญ่ได้ เนื่องจากสมาชิกมาไม่ครบองค์ประชุม ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ ให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบการเงินที่ผู้สอบบัญชีตรวจสอบ และรับรองแล้วต่อ นายทะเบียนสหกรณ์เพื่ออนุมัติต่อไป

ในทางปฏิบัตินายทะเบียนสหกรณ์จะแต่งตั้งผู้สอบบัญชีจากข้าราชการกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นผู้สอบบัญชีสหกรณ์ที่เล็ก ดังนั้น เมื่อผู้ชำระบัญชีทำงบการเงินเสร็จก็ให้ส่งงบการเงินไปยังสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์นั้นตั้งอยู่ เพื่อที่สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จะได้ให้ผู้สอบบัญชีที่ได้รับแต่งตั้งจากนายทะเบียนสหกรณ์ตรวจสอบรับรองตามที่กฎหมายกำหนด โดยให้ผู้ชำระบัญชีจัดทำหนังสือนำเสนอ

การดำเนินการก่อนปฏิบัติการชำระบัญชีกลุ่มเกษตรกรในส่วนที่แตกต่างจากสหกรณ์

เนื่องจากพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ.๒๕๔๗ มาตรา ๓๔ วรรค ๒ บัญญัติว่า “การชำระบัญชีกลุ่มเกษตรกรที่เล็กเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย ให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการชำระบัญชีตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์มาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่การชำระบัญชีกลุ่มเกษตรกรที่เล็กมาตรา ๓๒ (๕) ให้เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด...” ซึ่งระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการชำระบัญชีกลุ่มเกษตรกรที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งเลิกแตกต่างจากแนวปฏิบัติของสหกรณ์ คือ เมื่อผู้ชำระบัญชีได้รับงบการเงิน ณ วันเลิกแต่ไม่สามารถประชุมใหญ่ได้ ให้ผู้สอบบัญชีอนุมัติแล้วรายงานต่อนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดเพื่อทราบ

๒. การดำเนินการระหว่างปฏิบัติการชำระบัญชี

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้เสนองบการเงินของสหกรณ์ที่ชำระบัญชีต่อนายทะเบียนสหกรณ์ตามมาตรา ๘๐ แล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี คือ จะต้องดำเนินการชำระบัญชีของสหกรณ์ให้สำเร็จเรียบร้อย โดยดำเนินการชำระบัญชีแยกเป็นด้านต่าง ๆ ตามรายการที่ปรากฏในงบการเงิน ดังนี้

๑. เงินสดและเงินฝากธนาคาร

- กรณีมีเงินสดคงเหลือ การเก็บรักษาเงินของสหกรณ์ผู้ชำระบัญชีเก็บรักษาเงินสดในมือได้ไม่เกินสหกรณ์ละ ๑,๐๐๐ บาท หากมีเงินสดเกินกว่าจำนวนดังกล่าว ให้นำฝากธนาคารในนามของผู้ชำระบัญชีสหกรณ์นั้น และจะถอนเงินฝากนั้นได้ก็เพื่อจ่ายตามหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีเท่านั้น

- เงินฝากธนาคารที่มีอยู่ก่อนการชำระบัญชี ให้โอนชื่อผู้ฝากเดิมเป็นชื่อของผู้ชำระบัญชี กรณีที่สาขาธนาคารที่เปิดบัญชีอยู่เดิมไม่สะดวกในการติดต่อ และการฝากถอนให้ปิดบัญชีเงินฝากธนาคารเดิม แล้วเปิดบัญชีใหม่ในนามของผู้ชำระบัญชี

๒. ลูกหนี้

- จัดทำกระดาดทำการลูกหนี้ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อลูกหนี้ประเภท จำนวนเงินที่เป็นหนี้คงเหลือ

- รวบรวมหลักฐานการเป็นหนี้ให้ครบถ้วน
- จัดทำหนังสือทวงหนี้ เพื่อการเร่งรัดหนี้สินให้ได้กลับคืนมาโดยเร็ว
- พิจารณาสภาพของลูกหนี้โดยทั่วไป แล้วใช้ดุลยพินิจดำเนินการให้เหมาะสม

(๑) กรณีลูกหนี้ของสหกรณ์เป็นหนี้ค้างนานใกล้จะขาดอายุความ ผู้ชำระบัญชีควรจัดให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ เพื่อให้อายุความการเป็นหนี้สะดุดหยุดลง อันจะเป็นผลให้เริ่มนับอายุความการ

เป็นหนี้กันใหม่ หรือในกรณีที่ลูกหนี้ขาดอายุความแล้วผู้ชำระบัญชีก็อาจจัดให้ลูกหนี้ทำหนังสือรับสภาพความผิด เพื่อให้มีหลักฐานการเป็นหนี้สำหรับติดตามเรียกเก็บใหม่ได้

(๒) กรณีลูกหนี้ของสหกรณ์ไม่ชำระหนี้ที่ทวงถาม ถ้าเป็นหนี้จำนวนเงินมากและมีหลักฐานการเป็นหนี้ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้ชำระบัญชีก็อาจดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ เมื่อพิจารณาแล้วว่าคุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

(๓) กรณีลูกหนี้ของสหกรณ์อยู่ในฐานะที่ไม่อาจชำระหนี้คืนสหกรณ์ได้อย่างสิ้นเชิง ผู้ชำระบัญชีอาจพิจารณาประนีประนอมให้ลูกหนี้ชำระหนี้บางส่วนตามกำลังความสามารถของลูกหนี้ก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้สหกรณ์เสียประโยชน์น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

(๔) กรณีลูกหนี้อยู่ระหว่างดำเนินคดีให้ติดตามผลการดำเนินคดีว่าดำเนินการไปถึงขั้นใด และให้ดำเนินการต่อ เพื่อให้ได้รับประโยชน์กลับคืนสู่สหกรณ์ให้ได้มากที่สุด

(๕) เมื่อเสร็จสิ้นการชำระบัญชี ให้ปิดบัญชีลูกหนี้ทุกประเภทที่ปรากฏในบัญชี ณ วันที่ตามงบการเงิน ณ วันเลิกไปบัญชีเลิกกิจการ แล้วรายงานเกี่ยวกับการจัดการลูกหนี้ไว้ในรายงานการชำระบัญชี

๓. สินค้ำคงเหลือ

- ตรวจสอบสภาพของสินค้ำคงเหลือตามรายละเอียดประกอบงบการเงิน โดยแยกสินค้ำเสื่อมชำรุด หรือเสื่อมคุณภาพออกต่างหากสินค้ำสภาพปกติ

- กำหนดราคาที่จะจำหน่ายได้ และนำออกขายโดยเร็ว

- นำสินค้ำออกจำหน่าย โดยอาจจัดทำประกาศแจ้งความการจำหน่ายสินค้ำของสหกรณ์ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ เพื่อให้สหกรณ์สามารถขายสินค้ำได้มากที่สุด สินค้ำที่อาจขายได้หรือรวมกันขายได้ในคราวหนึ่งตั้งแต่จำนวน ๕๐,๐๐๐ บาทขึ้นไปให้ขายโดยวิธีประกวดราคาเพื่อให้ได้ราคาที่ดีที่สุด

- กรณีสินค้ำชิ้นใหญ่และมีราคาสูงควรเปิดประมูล เพื่อให้สหกรณ์ได้รับเงินมากที่สุด

- เมื่อเสร็จสิ้นการชำระบัญชี ให้ปิดบัญชีสินค้ำคงเหลือทุกประเภทที่ปรากฏในบัญชี ณ วันที่ตามงบการเงิน ณ วันเลิกไปบัญชีเลิกกิจการ แล้วรายงานให้ทราบถึงการจัดการสินค้ำคงเหลือ รวมทั้งรายงานว่ามีสินค้ำใดบ้างที่เสื่อมชำรุดไว้ในรายงานการชำระบัญชีด้วย

๔. สินทรัพย์ถาวร

- จัดทำรายละเอียดสินทรัพย์ถาวรแยกตามประเภท ราคาทุน อัตราค่าเสื่อมราคา ค่าเสื่อมราคาสะสม และราคาคงเหลือตามบัญชี

- ตรวจสอบสภาพสินทรัพย์ถาวรที่มีอยู่ทั้งหมด สินทรัพย์ถาวรใดที่เสื่อมชำรุดจนใช้การไม่ได้ ให้แยกออกต่างหาก

- นำสินทรัพย์ถาวรออกจำหน่าย โดยอาจจัดทำประกาศแจ้งความการจำหน่ายสินทรัพย์ถาวร และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ เพื่อให้สหกรณ์ได้รับผลประโยชน์สูงสุดในการจำหน่าย สำหรับสินทรัพย์ถาวรที่เสื่อมชำรุดแล้วให้นำออกจำหน่ายเป็นเศษชิ้นส่วน

- สินทรัพย์ถาวรที่คาดว่าจะจำหน่ายได้ในคราวหนึ่งตั้งแต่ ๕๐,๐๐๐ บาทขึ้นไปให้ขายโดยวิธีประกวดราคาเพื่อให้ได้ราคาที่ดีที่สุด

- เมื่อเสร็จสิ้นการชำระบัญชี ให้ปิดบัญชีสินทรัพย์ถาวรที่ปรากฏในบัญชี ณ วันที่ตามงบการเงิน ณ วันเลิกไปบัญชีเลิกกิจการ แล้วรายงานให้ทราบถึงการจัดการสินทรัพย์ถาวร รวมทั้งรายงานว่ามีสินทรัพย์ใดบ้างที่เสื่อมชำรุดไว้ในรายงานการชำระบัญชีด้วย

๕. สินทรัพย์อื่น

๕.๑ เงินลงทุนถือหุ้นใน ธ.ก.ส. ชุมชนสหกรณ์ระดับจังหวัดฯ

- ตรวจสอบเอกสารหลักฐานจากใบหุ้นว่ามีครบถ้วนหรือไม่
- ยืนยันยอดกับสถาบันที่สหกรณ์ถือหุ้น เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง
- นำออกจำหน่ายคืนให้กับสถาบันที่สหกรณ์ถือหุ้น หรือบุคคลทั่วไปพร้อมรับเงินปัน

ผลค้างรับ

- กรณีไม่มีเอกสารหลักฐาน หรือไม่สามารถเรียกเงินคืนได้ ให้รายงานไว้ในรายงานการ

ชำระบัญชี

- เมื่อเสร็จสิ้นการชำระบัญชี ให้ปิดบัญชีเงินลงทุนทุกประเภทที่ปรากฏในบัญชี ณ วันที่ตามงบการเงิน ณ วันเลิกไปบัญชีเลิกกิจการ

๕.๒ เงินมัดจำ เงินประกัน

- ตรวจสอบเอกสารหลักฐานว่าเป็นเงินมัดจำ หรือเงินประกันเกี่ยวกับสิ่งใด เช่น เงินมัดจำขุด เงินมัดจำสินค้า เงินประกันการใช้โทรศัพท์ ประปา ไฟฟ้า เป็นต้น

- เมื่อทราบว่าเป็นเงินอะไร ให้ยืนยันยอดกับผู้รับเงินมัดจำ/เงินประกัน นั้น ๆ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

- ขอยกเลิกภาระผูกพันต่าง ๆ เพื่อขอเรียกเงินมัดจำหรือเงินประกันคืนถ้าไม่สามารถเรียกเงินคืนได้ ให้รายงานไว้ในรายงานการชำระบัญชี

- เมื่อเสร็จสิ้นการชำระบัญชีให้ปิดบัญชีเงินมัดจำ เงินประกัน ที่ปรากฏในบัญชี ณ วันที่ตามงบการเงิน ณ วันเลิกไปบัญชีเลิกกิจการ

การจัดการเกี่ยวกับหนี้สิน

ตามมาตรา ๘๓ บัญญัติว่า “ค่าธรรมเนียม ค่าภาระติดพัน และค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียตามสมควรในการชำระบัญชานั้น ผู้ชำระบัญชีต้องจัดการชำระก่อนหน้ารายอื่น”

หลักกฎหมายข้างต้นได้กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีจัดการชำระหนี้ต่อไปนี้ก่อนหน้ารายอื่น คือ

๑. ค่าธรรมเนียมที่สหกรณ์ต้องชำระในระหว่างการจัดทำบัญชี ซึ่งเป็นค่าธรรมเนียมที่ไม่ได้รับการยกเว้นตามกฎหมาย เช่น ค่าธรรมเนียมในการดำเนินคดี เป็นต้น

๒. ค่าภาระติดพัน เช่น ในการชำระบัญชีปรากฏว่ามีที่ดินและอาคารที่ยังค้างภาษีที่ดินและภาษีโรงเรือนอยู่จะต้องหักกันไว้ชำระก่อน

๓. ค่าใช้จ่ายซึ่งต้องเสียตามสมควรในการชำระบัญชี เช่น ค่าโฆษณาหนังสือพิมพ์ว่าสหกรณ์เลิกแล้ว ค่าไปรษณีย์ในการส่งหนังสือถึงเจ้าหนี้ หรือค่าใช้จ่ายในการติดตามทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ค่าใช้จ่ายในการประชุมใหญ่ เป็นต้น ผู้ชำระบัญชีจะต้องหักไว้ชำระก่อนเช่นเดียวกัน

เนื่องจากผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่จัดการชำระหนี้ของสหกรณ์ให้เสร็จสิ้นไป ดังนั้น เมื่อได้ชำระหนี้ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้วให้ดำเนินการจัดการหนี้สินประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. เจ้าหนี้

- จัดทำหนังสือแจ้งไปยังเจ้าหนี้ให้ยื่นคำทวงหนี้

- ตรวจสอบเอกสารการทวงหนี้ของเจ้าหนี้ทุกรายว่ามีจำนวนเงินถูกต้องตรงกับบัญชีของสหกรณ์ และมีหลักฐานการเป็นหนี้ถูกต้องสมบูรณ์ กรณีไม่ถูกต้องควรดำเนินการตรวจสอบยืนยันหรือปฏิเสธหนี้แล้วแต่กรณีโดยมิชักช้า

- ดำเนินการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ต่าง ๆ ตามที่มีข้อผูกพันหรือสัญญา หรือหลักฐานการเป็นเจ้าหนี้ของสหกรณ์ตามลำดับความผูกพันแห่งสัญญาหรือข้อตกลง เช่น เจ้าหนี้ปริมิสิทธิ หรือเจ้าหนี้จำนองจะได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้รายอื่น

- ในกรณีที่แม้ว่าสหกรณ์จะขายทรัพย์สินได้ครบถ้วนก็ยังมีเงินไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ ผู้ชำระบัญชีควรใช้ดุลยพินิจขอประนีประนอมกับเจ้าหนี้แต่ละรายเพื่อขอชำระหนี้บางส่วนตามความเหมาะสมกับจำนวนเงินสดที่สหกรณ์มีอยู่ รวมทั้งพิจารณาเดว่นที่จะชำระหนี้เจ้าหนี้ขาดอายุความฟ้องร้องตามกฎหมายไว้ก่อน และหากสินทรัพย์ยังไม่เพียงพอแก่การชำระหนี้ยู่อีก ผู้ชำระบัญชีควรร้องขอต่อศาลเพื่อสั่งให้สหกรณ์ล้มละลายตามมาตรา ๘๑ (๗) ในกรณีนี้หากจำเป็นต้องกระทำเป็นภายหลังหลังจากที่ผู้ชำระบัญชีได้พยายามประนีประนอมหนี้จนสุดความสามารถแล้ว

- กรณีที่ผู้ชำระบัญชีได้พยายามติดต่อเพื่อชำระหนี้ แต่ไม่รู้เจ้าหนี้ หรือเจ้าหนี้ไม่ยอมติดต่อทวงถามให้ชำระหนี้ เพื่อให้การชำระบัญชีสำเร็จลุล่วงไปผู้ชำระบัญชีจะต้องปฏิบัติตามมาตรา ๘๔ วรรคแรก คือผู้ชำระบัญชีจะต้องวางเงินสำหรับหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่มารับต่อนายทะเบียนสหกรณ์ กับทั้งต้องมีหนังสือแจ้งการวางเงินนั้นไปยังเจ้าหนี้เท่าที่สามารถจะติดต่อได้โดยมิชักช้า ในทางปฏิบัติให้ผู้ชำระบัญชีวางเงินกับนายทะเบียนสหกรณ์ หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย ซึ่งเป็นผู้ส่งเสริมสหกรณ์ในท้องถิ่นนั้นเมื่อพ้นกำหนดสองปีนับแต่วันที่ผู้ชำระบัญชีได้วางเงินไว้ เจ้าหนี้จะหมดสิทธิเรียกร้องตามกฎหมาย นายทะเบียนสหกรณ์ หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายจะจัดส่งเข้าเป็นรายได้ของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยภายในหกสิบวัน พร้อมทั้งรายงานให้นายทะเบียนสหกรณ์ทราบต่อไป

๒. คำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ฯ ค้างจ่าย

- ดำเนินการชำระคำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ฯ ค้างจ่าย ให้แก่สันนิบาตสหกรณ์ฯ ค้างจ่าย ให้แก่สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย

- กรณีที่สหกรณ์มีเงินสดไม่เพียงพอที่จะชำระคำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ฯ ค้างจ่ายทั้งหมดได้ ผู้ชำระบัญชีควรใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาชำระหนี้เพียงบางส่วน

- กรณีสหกรณ์ไม่มีเงินสดหรือทรัพย์สินคงเหลือที่จะชำระคำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ฯ ค้างจ่ายได้นั้น ปรากฏกรณีตัวอย่างซึ่งสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยได้ตอบมายังผู้ชำระบัญชีร้านสหกรณ์วิทยาลัยครูลำปาง จำกัด ตามหนังสือสันนิบาตสหกรณ์ที่ สสท.๐๒๐๒/๑๓๒๔ ลงวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ สรุปความได้ว่า “การยกเว้นงดเก็บคำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์นั้นไม่มีข้อกฎหมายใดให้สันนิบาตสหกรณ์ฯ มีอำนาจกระทำได้ หากปรากฏว่าผู้ชำระบัญชีได้ดำเนินการชำระบัญชีแล้วไม่มีเงินสด หรือทรัพย์สินคงเหลือก็ย่อมเป็นการพ้นวิสัยที่จะชำระคำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์” ในกรณีดังกล่าวผู้ชำระบัญชีจึงไม่ต้องชำระคำบำรุงสันนิบาตสหกรณ์ค้างจ่าย

การจัดการเกี่ยวกับทุนของสหกรณ์

๑. ทุนเรือนหุ้น

- หุ้นที่ชำระเต็มมูลค่า ให้จัดทำรายละเอียดมูลค่าหุ้นของสมาชิกแต่ละคนว่าใครถือหุ้นมูลค่าเท่าใด หากผลการชำระบัญชีปรากฏว่า ขาดทุนจากการชำระบัญชี ให้นำผลขาดทุนนั้นมาลดมูลค่าหุ้น ซึ่งจะต้องจ่ายคืนให้แก่สมาชิกตามสัดส่วนของจำนวนหุ้นที่มีอยู่

- หุ้นที่ชำระไม่ครบมูลค่า ให้จัดทำรายละเอียดหุ้นที่ชำระไม่ครบมูลค่าของสมาชิกแต่ละคนว่ามีใครบ้าง และแต่ละคนยังชำระไม่ครบมูลค่าเท่าไร ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกให้สมาชิก หรือทายาทของสมาชิกผู้ตายนั้น ๆ ส่งชำระมูลค่าหุ้นที่ยังชำระไม่ครบมูลค่าให้ครบมูลค่าของแต่ละหุ้นที่กำหนดไว้

ในทางปฏิบัติการเรียกให้สมาชิก หรือทายาทของสมาชิกผู้ตายส่งชำระมูลค่าหุ้นที่ยังไม่ครบมูลค่านั้น จะกระทำต่อเมื่อปรากฏว่าสหกรณ์ที่ชำระบัญชีนั้นมีทรัพย์สินน้อยกว่าหนี้สินหากสหกรณ์ที่ชำระบัญชีมีทรัพย์สินมากกว่าหนี้สินแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นจะต้องเรียกค่าหุ้นที่ยังชำระไม่ครบเพิ่ม

กรณีที่จะต้องเรียกให้สมาชิก หรือทายาทของสมาชิกผู้ตายส่งชำระมูลค่าหุ้นที่ยังไม่ครบมูลค่า แต่ผู้ชำระบัญชีไม่สามารถติดต่อสมาชิก หรือทายาทของสมาชิกผู้ตายให้ชำระค่าหุ้นเพิ่มได้ ให้ผู้ชำระบัญชีปฏิบัติเช่นเดียวกับลูกหนี้ที่ไม่สามารถเรียกให้ชำระหนี้คืนได้

- ทุนเรือนหุ้นนี้ผู้ชำระบัญชีจะดำเนินการจ่ายคืนให้แก่สมาชิก หรือทายาทของสมาชิกผู้ตายตามมาตรา ๘๖ ได้ก็ต่อเมื่อทรัพย์สินเหลือจากการจ่ายค่าธรรมเนียมน ค่าภาระติดพันค่าใช้จ่ายในการชำระบัญชี และชำระเจ้าหนี้ หรือวางเงินเท่าจำนวนหนี้ไว้ต่อยนายทะเบียนสหกรณ์แล้ว ตามมาตรา ๘๓ และ ๘๔ หากทรัพย์สินที่เหลืออยู่มีมูลค่าหุ้นให้แต่ละหุ้นเท่า ๆ กัน

หากไม่สามารถจ่ายคืนค่าหุ้นให้แก่สมาชิก หรือทายาทของสมาชิกผู้ตายได้ภายในเวลาที่ชำระบัญชีอยู่ ให้ผู้ชำระบัญชีวางเงินเท่าจำนวนค่าหุ้นที่ยังจ่ายคืนไม่ครบถ้วนนั้น ไว้กับนายทะเบียนสหกรณ์ หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายเพื่อจ่ายในภายหลัง

๒. ทุนสำรอง ทุนสะสมตามระเบียบข้อบังคับ

ทุนสำรอง ทุนสะสมตามระเบียบข้อบังคับที่ปรากฏอยู่ในงบการเงิน ณ วันที่จัดทำงบการเงินตามมาตรา ๘๐ คือ ส่วนของทุนเป็นที่ไม่ต้องขอใช้คืนไม่ต้องจ่ายคืน เมื่อเสร็จสิ้นการชำระบัญชีให้ปิดบัญชีทุนสำรอง ทุนสะสมตามระเบียบข้อบังคับที่ปรากฏในบัญชี ณ วันที่ตามงบการเงิน ณ วันรับมอบทรัพย์สินไปบัญชีเลิกกิจการ

๓. กำไรสุทธิที่ยังไม่ได้จัดสรร

เป็นกำไรสุทธิที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานก่อนเลิกสหกรณ์ แต่ยังไม่มีการจัดสรรกำไรสุทธินั้น ผู้ชำระบัญชีต้องดำเนินการให้การจัดสรรให้เป็นไปตามข้อบังคับของสหกรณ์ ทั้งนี้ ค่าบำรุงสันนิบาตประเทศไทยที่ได้รับการจัดสรรจากกำไรสุทธิแล้วให้ดำเนินการส่งชำระให้เรียบร้อย

๔. เงินค้ำขาดทุน

กรณีเมื่อจัดทำงบการเงินตามมาตรา ๘๐ แล้วปรากฏว่ามียอดเงินค้ำขาดทุน กล่าวคือทุนสำรองที่มีอยู่ไม่พอที่จะชดเชยการขาดทุน เงินค้ำขาดทุนนี้ให้ปิดบัญชีไปบัญชีเลิกกิจการ

การรายงานความเคลื่อนไหวระหว่างการชำระบัญชี

ตามมาตรา ๘๕ บัญญัติว่า “ให้ผู้ชำระบัญชีเสนอรายงานต่อนายทะเบียนสหกรณ์ทุกระยะหกเดือนว่าได้จัดการไปอย่างใดบ้าง และแสดงให้เห็นความเป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่นั้นรายงานดังกล่าวนี้ให้ทำตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

รายงานตามวรรคหนึ่งให้สมาชิก ทายาทของสมาชิกผู้ตาย และเจ้าหนี้ทั้งหลายของสหกรณ์ตรวจดูได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

ถ้าปรากฏข้อบกพร่องในการชำระบัญชี นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งให้ผู้ชำระบัญชีแก้ไขข้อบกพร่อง และรายงานต่อนายทะเบียนสหกรณ์ภายในเวลาที่กำหนด”

จากกฎหมายข้างต้น จำแนกลักษณะของรายงานระหว่างการชำระบัญชีจะต้องเสนอรายงานต่อนายทะเบียนสหกรณ์ไว้ ๒ ลักษณะ คือ

ก. รายงานความเคลื่อนไหวผลการชำระบัญชีทุกระยะ ๖ เดือน

เป็นรายงานที่ผู้ชำระบัญชีจะต้องจัดทำตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดโดยนายทะเบียนสหกรณ์ได้กำหนดแบบรายงานการชำระบัญชีไว้ตามคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง วิธีปฏิบัติในการชำระบัญชีสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๖ กล่าวคือ ให้ผู้ชำระบัญชีเสนอรายงานการชำระบัญชีระยะ ๖ เดือน นับแต่วันที่เสนองบการเงินต่อนายทะเบียนสหกรณ์ โดยให้มีหัวข้อรายงาน ดังนี้

๑. การเรียกหนี้สินคืน ให้รายงานว่าสหกรณ์มีลูกหนี้จำนวนเท่าใด เรียกคืนได้เท่าใด และยังไม่เรียกคืนไม่ได้เท่าใด เพราะเหตุใด หากการเรียกหนี้สินต้องมีการดำเนินคดีทางศาลก็ให้รายงานชี้แจงด้วย

๒. การชำระหนี้ ให้รายงานว่าสหกรณ์มีเจ้าหนี้อยู่กี่ราย เป็นเงินเท่าใด และได้ชำระแล้วเท่าใด หากได้ทำการประนีประนอมหนี้กับเจ้าหนี้ก็ให้แจ้งจำนวนเงินที่จะต้องชำระตามที่ได้ตกลงไว้

๓. การจัดการทรัพย์สิน ให้รายงานว่าทรัพย์สินของสหกรณ์ รวมทั้งเงินลงทุนถือหุ้นในกิจการต่าง ๆ แต่ละรายการได้ดำเนินการจำหน่ายจ่ายโอนไปด้วยวิธีใด ได้ราคาเท่าใดสูงหรือต่ำกว่าราคาเดิมเท่าใด และทรัพย์สินใดยังจำหน่ายไม่ได้รวมราคาเท่าใด

๔. อุปสรรคในการชำระบัญชี ให้ชี้แจงปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การชำระบัญชียังไม่เสร็จสิ้น และแนวทางแก้ไข

๕. กำหนดเวลาในการชำระบัญชี ให้ประมาณหรือคาดหมายว่าจะสามารถชำระบัญชีได้เสร็จเรียบร้อยเมื่อใด

๖. อื่น ๆ ให้รายงานถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้ชำระบัญชีเห็นว่าควรจายงานให้ทราบ

ข. รายงานผลการแก้ไขข้อบกพร่องในการชำระบัญชี

เป็นรายงานที่ผู้ชำระบัญชีจัดทำขึ้นเสนอนายทะเบียนสหกรณ์ เพื่อบรรยายผลการแก้ไขข้อบกพร่องในการชำระบัญชีตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการให้ผู้ชำระบัญชีแก้ไข ทั้งนี้รายงานดังกล่าวไม่กำหนดรายงานไว้เฉพาะ สำหรับรายงานความเคลื่อนไหวผลการชำระบัญชีทุกระยะ ๖ เดือน

๓. การดำเนินการภายหลังเสร็จสิ้นการชำระบัญชี

ตามมาตรา ๘๗ บัญญัติว่า “เมื่อได้ชำระบัญชีกิจการของสหกรณ์แล้ว ให้ผู้ชำระบัญชีทำรายงานการชำระบัญชี พร้อมทั้งรายการย่อของบัญชีที่ชำระนั้น แสดงว่าได้ดำเนินการชำระบัญชี และจัดการทรัพย์สินของสหกรณ์ไปอย่างไร รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการชำระบัญชีและจำนวนทรัพย์สินที่จ่ายตามมาตรา ๘๖ เสนอต่อผู้สอบบัญชี

เมื่อผู้สอบบัญชีตรวจสอบและรับรองบัญชีที่ชำระนั้นแล้ว ให้ผู้ชำระบัญชีเสนอนายทะเบียนสหกรณ์ภายในสามสิบวันแต่วันที่ผู้สอบบัญชีรับรองบัญชีที่ชำระนั้น เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบด้วยแล้ว ให้ถือว่าเป็นที่สุดแห่งการชำระบัญชี และให้นายทะเบียนสหกรณ์ถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียน”

นอกจากนี้ ตามมาตรา ๘๘ บัญญัติว่า “เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบในการชำระบัญชีตามมาตรา ๘๗ แล้ว ให้ผู้ชำระบัญชีมอบบรรดาสมาชิกบัญชี และเอกสารทั้งหลายของสหกรณ์ที่ได้ชำระบัญชีเสร็จแล้วนั้นแก่นายทะเบียนสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่นายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบ

ให้นายทะเบียนสหกรณ์รักษาสมาชิกบัญชี และเอกสารเหล่านั้นไว้อีกสองปีนับแต่วันที่ถอนชื่อสหกรณ์นั้นออกจากทะเบียน

สมาชิกบัญชีและเอกสารตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้มีส่วนได้เสียตรวจดูได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม”

จากหลักกฎหมายข้างต้น ได้กำหนดภารกิจที่ผู้ชำระบัญชีต้องดำเนินการ ดังนี้

๑. จัดทำรายการย่อของบัญชีที่ชำระ

๒. จัดทำรายงานการชำระบัญชี
๓. เสนอรายงานการชำระบัญชีให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบ
๔. เสนอรายงานการชำระบัญชีต่อนายทะเบียนสหกรณ์
๕. ส่งมอบสมุดบัญชี และเอกสารของสหกรณ์ที่ชำระบัญชีเสร็จแล้วแก่นายทะเบียนสหกรณ์

กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชี

การชำระบัญชี มีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง คำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์และระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ หมวดที่ ๔ การชำระบัญชี
๒. คำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง วิธีปฏิบัติในการชำระบัญชีสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๖
๓. คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ ที่ ๑๔๖/๒๕๔๖ เรื่อง ให้ผู้ชำระบัญชีสหกรณ์ดำเนินการชำระบัญชีตามคำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์
๔. ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการชำระบัญชีกลุ่มเกษตรกรที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งเลิก

๕. พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ.๒๕๔๗ มาตรา ๓๔ และมาตรา ๓๕

เมื่อพิจารณาตามขั้นตอนการชำระบัญชี วิธีปฏิบัติในการชำระบัญชีสหกรณ์และตามคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ ที่ ๑๔๖/๒๕๔๖ เรื่อง ให้ผู้ชำระบัญชีสหกรณ์ดำเนินการชำระบัญชีตามคำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้กำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติเกี่ยวกับการชำระบัญชี สามารถจำแนกขั้นตอนในการปฏิบัติการชำระบัญชี เพื่อให้ผู้ชำระบัญชีได้ปฏิบัติการชำระบัญชีตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ และหน่วยงานใช้ในการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้ชำระบัญชีได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ จำนวน ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ ๑ ประกาศผู้ชำระบัญชี
- ขั้นตอนที่ ๒ รับมอบทรัพย์สิน และจัดทำงบการเงิน ณ วันเลิก
- ขั้นตอนที่ ๓ ส่งงบการเงิน ณ วันรับมอบทรัพย์สิน (งบการเงินตามมาตรา ๘๐) ให้ผู้สอบบัญชีพิจารณารับรอง
- ขั้นตอนที่ ๔ ผู้สอบบัญชีรับรองงบการเงิน ณ วันเลิก
- ขั้นตอนที่ ๕ ผู้ชำระบัญชีประชุมใหญ่เพื่อพิจารณาอนุมัติงบการเงิน ณ วันเลิก หากไม่สามารถเรียกประชุมใหญ่ได้ ให้ผู้ชำระบัญชีเสนอขออนุมัติงบการเงินนั้นต่อนายทะเบียนสหกรณ์
- ขั้นตอนที่ ๖ การจัดการทรัพย์สิน, หนี้สินให้แล้วเสร็จ
- ขั้นตอนที่ ๗ ส่งรายงานย่อหรือรายงานการชำระบัญชีให้ผู้สอบบัญชีพิจารณารับรอง (ตามมาตรา ๘๗)
- ขั้นตอนที่ ๘ ผู้สอบบัญชีให้การรับรองรายงานย่อ หรือรายการชำระบัญชีของผู้สอบบัญชี
- ขั้นตอนที่ ๙ ถอนชื่อออกจากทะเบียน
- ขั้นตอนที่ ๑๐ ส่งมอบบรรดาเอกสาร หลักฐานการชำระบัญชีให้นายทะเบียนเพื่อจัดเก็บรักษาไว้เป็นระยะเวลา ๒ ปี

เพื่อให้การปฏิบัติการชำระบัญชีเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และสามารถชำระบัญชีได้แล้วเสร็จโดยเร็ว ซึ่งสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรส่วนมากก่อนที่จะมีมติที่ประชุมใหญ่ให้เลิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร หรือนายทะเบียนสหกรณ์สั่งเลิกนั้น แนวทางการปฏิบัติย่อมมีเหตุต้องเลิกด้วยเหตุต่าง ๆ ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการดำเนินการสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรนั้น ๆ จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนของสหกรณ์ ดังต่อไปนี้

๑. กรณีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีเจ้าหนี้ หรือมีหนี้ค้างชำระ หากมีเงินสดหรือทรัพย์สินเพียงพอต่อการชำระหนี้ นั้น ๆ ให้ดำเนินการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ให้แล้วเสร็จหรือมากที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้ หากยังคงมีเจ้าหนี้คงเหลือไม่สามารถชำระหนี้ได้เสร็จสิ้น ก็ให้เตรียมเอกสารหลักฐานเจ้าหนี้ทุกรายไว้ให้ครบถ้วน เพื่อส่งมอบให้แก่ผู้ชำระบัญชี

๒. กรณีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีลูกหนี้ ต้องดำเนินการในการติดตามเร่งรัดหนี้จากลูกหนี้เท่าที่จะสามารถกระทำได้ หากยังคงมีลูกหนี้คงเหลือไม่สามารถติดตามได้ ก็ให้เตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ของลูกหนี้ เช่น หนังสือสัญญากู้ยืมเงิน หนังสือสัญญาจำนองที่ดิน ทะเบียนคุมลูกหนี้ รายละเอียดลูกหนี้รายตัวทุกรายไว้ให้ครบถ้วน เพื่อส่งมอบให้แก่ผู้ชำระบัญชี

๓. ให้เจ้าหน้าที่สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่จะเลิก จัดเตรียมเอกสารต่าง ๆ ไว้ให้ครบถ้วน ประกอบด้วย สมุดบัญชีและทรัพย์สินต่าง ๆ ของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรทุกอย่างเพื่อส่งมอบให้แก่ผู้ชำระบัญชี

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขในการชำระบัญชี

ที่	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
๑	- สมาชิกและคณะกรรมการสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรไม่เข้าใจเรื่องการเลิกสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรและการชำระบัญชีคืออะไร ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจหรือคัดค้านการชำระบัญชี	- ประชุมชี้แจงให้ความรู้กับสมาชิกและคณะกรรมการดำเนินการอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการเลิกและการชำระบัญชีสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรว่าเหตุแห่งการเลิกคืออะไร และต้องเลิกตามกฎหมายเพราะอะไร เพื่อที่จะให้สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่ดำเนินการกิจการแล้วไม่เกิดผลดีต่อสมาชิก หรือขัดกับกฎหมายเข้าสู่ขบวนการเลิกและชำระบัญชีต่อไป
๒	- การรับมอบทรัพย์สินระหว่างสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรกับผู้ชำระบัญชี กรรมการไม่มีทรัพย์สินหรือเอกสารส่งมอบ หรือมีเอกสารส่งมอบไม่ครบถ้วนตามที่ปรากฏในงบการเงิน ณ วันเลิกสหกรณ์	- ผู้ชำระบัญชีต้องตรวจสอบงบการเงิน และรายการทรัพย์สิน เอกสารต่าง ๆ ของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีรายการใดบ้าง หากรายการใดไม่ครบถ้วน ต้องบันทึกถ้อยคำของสมาชิกหรือคณะกรรมการ ให้ชี้แจงว่าเอกสารหลักฐานหรือทรัพย์สินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรสูญหายหรือไม่ครบถ้วนเพราะเหตุใด โดยเก็บเป็นหลักฐาน ณ วันรับมอบทรัพย์สิน - ผู้ชำระบัญชีรับมอบทรัพย์สินเฉพาะที่มีเอกสารหลักฐานและทรัพย์สินที่มีอยู่จริงเท่านั้น
๓	- ธนาคารไม่เข้าใจบริบทของผู้ชำระบัญชีว่ามีอำนาจในการเปิดและปิดบัญชี การขอยื่นยื่นยอดรวมทั้งการฝากและถอนจากธนาคารได้หรือไม่ - ธนาคารสาขาของธนาคารไม่กล้าตัดสินใจในการปิดและเปิดบัญชีสหกรณ์ ต้องหารือหรือขอความเห็นชอบจากสำนักงานใหญ่ ทำให้เกิดความล่าช้า	- ต้องมีการประสานงานก่อนล่วงหน้ากับธนาคารในการเปิดและปิดบัญชี การขอยื่นยื่นยอด การฝากถอน กับผู้จัดการสาขา ก่อน และจัดทำเป็นหนังสือจากผู้ชำระบัญชีพร้อมแนบเอกสารหลักฐานข้อกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจผู้ชำระบัญชี เพื่อให้ธนาคารเข้าใจในบริบทหรือส่งหารือขอความเห็นชอบจากสำนักงานใหญ่ - ผู้ชำระบัญชีอาจให้ผู้มีอำนาจในการเบิกจ่ายของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่เลิกมาดำเนินการปิดบัญชีก่อน และผู้ชำระบัญชีเปิดบัญชี ในชื่อผู้ชำระบัญชี เพื่อชำระบัญชีของสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรต่อไป

ที่	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
๔	- การจัดทำงบการเงิน ณ วันเลิก ตามมาตรา ๘๐ ผู้ชำระบัญชีอาจขาดความเข้าใจในการจัดทำงบการเงิน เนื่องจากมาตรฐานการสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีให้หารายละเอียดและหลักฐานค่อนข้างมากหรือย้อนหลังไปหลายปี ซึ่งสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่เลิกส่วนใหญ่ประสบปัญหาถึงต้องเข้าสู่ขบวนการเลิกทำให้การรับรองงบการเงินของผู้สอบบัญชีตามมาตรา ๘๐ ค่อนข้างล่าช้ามาก	- ผู้ชำระบัญชีต้องติดต่อประสานงานกับผู้สอบบัญชีโดยตรงและทำความเข้าใจร่วมกันในเอกสารหลักฐานใดที่ไม่สามารถย้อนหลัง หรือหาได้โดยต้องดำเนินการจัดทำเป็นบันทึกถ้อยคำของสมาชิกหรือกรรมการเพื่อให้ผู้สอบบัญชีรับรองงบการเงิน ณ วันเลิก ตามมาตรา ๘๐ ได้ - ผู้ชำระบัญชี ต้องขอความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาในการประสานงานในระดับหัวหน้า ส่วน ของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดหรือสำนักงานตรวจบัญชี เพื่อทำความเข้าใจระหว่างหน่วยงานในการชำระบัญชี
๕	- การจัดการทรัพย์สินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่มีทรัพย์สินเป็นที่ดิน อุปกรณ์และสิ่งปลูกสร้าง พบว่าบางรายการเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขการใช้และที่ดินกรรมสิทธิ์ต่าง ๆ และเปลี่ยนคณะกรรมการดำเนินการมาหลายชุดทำให้ไม่ทราบรายละเอียดที่มาของทรัพย์สินดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาและความล่าช้าในการจัดการทรัพย์สินดังกล่าว	- ผู้ชำระบัญชีต้องตรวจสอบเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้มาและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องและครบถ้วน อาจมีการผูกพันกับหน่วยงานอื่น ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย หากเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์เองไม่มีภาระผูกพันกับหน่วยงานอื่น ผู้ชำระบัญชีก็สามารถดำเนินการตามอำนาจและขั้นตอนในการขายทรัพย์สินต่อไป
๖	- การจัดการทรัพย์สินที่เป็นลูกหนี้และลูกหนี้ค้ำแนนซึ่งสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่ชำระบัญชีส่วนใหญ่ที่เลิกเพราะประสบปัญหาขาดทุนหลายปีบัญชีหรือไม่สามารถปิดบัญชีได้ ซึ่งอาจเกิดจากลูกหนี้ค้ำแนนหรือการปฏิเสธหนี้จากสมาชิก ทำให้การจัดการทรัพย์สินเกิดความล่าช้าในการติดตามหนี้	- ผู้ชำระบัญชีต้องจัดทำรายละเอียดแยกลูกหนี้แต่ละประเภทที่สามารถดำเนินการติดตามหนี้ได้ให้ติดตามหนี้หรือหากไม่สามารถใช้หนี้ได้ทั้งจำนวนให้ทำหนังสือขอประนีประนอมหนี้กับผู้ชำระบัญชีว่าสามารถชำระได้เท่าใด หรือไม่สามารถติดตามได้เนื่องจากหาตัวตนลูกหนี้และหลักฐานสัญญาต่าง ๆ ไม่ได้แล้ว จะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีก็ไม่คุ้มค่าใช้จ่าย หรือส่วนใหญ่สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่เลิกก็ไม่มีเงินเพียงพอที่จะดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดี ผู้ชำระบัญชีต้องจัดทำหลักฐานเอกสารหนังสือติดตามหนี้เป็นหลักฐานว่าติดตามจนถึงที่สุดแล้วเพื่อเป็นหลักฐานในการเขียนในรายการย่อชำระบัญชี และบันทึกในบัญชีปิดกิจการต่อไป

ที่	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
๗	- การจัดการทรัพยากรหนี้เกี่ยวกับหนี้สินของสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร ซึ่งตามขั้นตอนผู้ชำระบัญชีปิดประกาศและโฆษณาการเลิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรไปแล้วนั้น เจ้าหนี้บางรายไม่ทราบว่าสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรเข้าสู่ขบวนการชำระบัญชีแล้วไม่มาติดต่อกับผู้ชำระบัญชี หรือสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีหนี้สินจำนวนมากและค่านานทำให้การติดตามแก้ไขปัญหานี้สินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรค่อนข้างล่าช้า	- จัดทำหนังสือแจ้งไปเจ้าหนี้ให้ยื่นคำทวงหนี้มายังผู้ชำระบัญชี และตรวจสอบเอกสารการทวงหนี้ของทุกรายว่ามีจำนวนเงินถูกต้องตรงกับบัญชีของสหกรณ์ และมีหลักฐานการเป็นหนี้ถูกต้องให้ดำเนินการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ต่าง ๆ ตามที่มีข้อผูกพันและสัญญา หรือหลักฐานการเป็นเจ้าหนี้ หากไม่ถูกต้อง ต้องดำเนินการตรวจสอบยืนยันหรือปฏิเสธหนี้ - ในกรณีที่สหกรณ์ไม่เงินที่จะชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ ผู้ชำระบัญชีใช้ดุลยพินิจขอประนีประนอมกับเจ้าหนี้แต่ละราย เพื่อขอชำระหนี้บางส่วนตามความเหมาะสม รวมทั้งขอเว้นการชำระหนี้ที่ขาดอายุความ - ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีติดต่อเพื่อชำระหนี้ แต่ไม่รู้ตัวตนเจ้าหนี้ หรือเจ้าหนี้ไม่มาติดตาม ให้ผู้ชำระบัญชีต้องวางเงินสำหรับจำนวนหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่มารับต่อนายทะเบียนสหกรณ์ กับทั้งต้องมีหนังสือการวางนั้นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ และประกาศเรื่องนี้ไว้ ณ สำนักงานสหกรณ์จังหวัด ที่ว่าการอำเภอ ในพื้นที่ เพื่อให้เจ้าหนี้ทราบอีกทางหนึ่งด้วย
๘	- สมาชิกไม่มารับทุนเรือนหุ้น เช่น สมาชิกเสียชีวิต ย้ายถิ่นฐาน ซึ่งผู้ชำระบัญชีอาจไม่ทราบทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ	- ผู้ชำระบัญชี ต้องขอความร่วมมือจากคณะกรรมการสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรให้ช่วยประสานงาน หรือแจ้งว่าสมาชิกเสียชีวิตให้ติดต่อทายาทมารับทุนเรือนหุ้น หากเลยกำหนดเวลาที่ผู้ชำระบัญชีกำหนด ต้องวางนายทะเบียนสหกรณ์กำหนดระยะเวลา ๒ ปี
๙	- การจัดทำรายการย่อของบัญชีที่ชำระ ตามมาตรา ๘๗ ผู้ชำระบัญชีไม่มีความชำนาญในการจัดทำบัญชีปิดกิจการ และรายละเอียดต่างๆ ที่ค่อนข้างมาก ต้องใช้ความรู้ความสามารถทางบัญชีค่อนข้างมาก ทำให้เกิดความผิดพลาดและสับสนกับการจัดทำค่อนข้างมาก ต้องดำเนินการแก้ไขหลายรอบกว่าที่ผู้สอบบัญชีจะรับรองทำให้เกิดความล่าช้า	- ผู้ชำระบัญชีต้องติดต่อประสานงานกับผู้สอบบัญชีโดยตรงขอคำแนะนำ และหากมีการแก้ไขหรือขอเอกสารเพิ่มเติมต้องรีบดำเนินการ เพราะผู้สอบบัญชีอาจมีงานอื่นแล้วจะไม่สามารถมีความต่อเนื่องในการตรวจสอบทำให้เกิดความล่าช้าได้ - ขอความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาในการประสานงานขอความร่วมมือระหว่างกันว่าต้องเร่งดำเนินการให้แล้วเสร็จ โดยถูกต้องครบถ้วนเพื่อให้ผู้สอบบัญชีรับรองรายการย่อของบัญชีที่ชำระและปิดบัญชีต่าง ๆ ต่อไป

ที่	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางการแก้ไข
๑๐	- ผู้ชำระบัญชีส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่เล็ก ซึ่งมีการปฏิบัติงานประจำของตนเองค่อนข้างมาก และไม่มี ความเชี่ยวชาญในการจัดทำงบการเงินและบัญชี ทำให้การชำระบัญชีเป็นงานที่ต้องหาเวลาร้างจากภารกิจประจำอาจส่งผลให้ความข้อผิดพลาดและล่าช้าในการชำระบัญชีได้	- เมื่อผู้ชำระบัญชีได้รับมอบหมายในการชำระบัญชีต้องกำหนดแผนปฏิบัติงานของตนเองให้ได้ว่า จะดำเนินการขั้นตอนใด เมื่อใด และหากติดปัญหาใดต้องดำเนินการประสานงานโดยทันทีหากทั้งระยะเวลาไว้อาจเกิดความไม่ต่อเนื่องในแก้ปัญหาเนื่องจากผู้สอบบัญชี หรือเจ้าหน้าที่ธนาคารโยกย้าย หรือกรรมการ สมาชิกที่ทราบรายละเอียด ย้ายถิ่นฐาน เสียชีวิต เป็นต้น - ผู้ชำระบัญชีต้องขอคำแนะนำจากผู้สอบบัญชี หรือผู้ชำระบัญชีที่มีประสบการณ์ - ผู้ชำระบัญชีอาจมีแผนการปฏิบัติงานชำระบัญชีในการติดต่อในพื้นที่ในวันหยุดราชการเพื่อให้มีเวลาในการดำเนินการชำระบัญชีสำเร็จคล่อง

บทสรุปการดำเนินการชำระบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร

การชำระบัญชีสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร เป็นกระบวนการทางกฎหมายและการบริหารจัดการที่เป้าหมายในการยุติการดำเนินกิจการอย่างเป็นทางการ พร้อมทั้งดำเนินจัดการทรัพย์สิน หนี้สิน และผลประโยชน์ของสมาชิกและกลุ่มเกษตรกรให้เสร็จสิ้นอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส ซึ่งผู้ชำระบัญชีต้องดำเนินงานเป็นไปตาม ๑๐ ขั้นตอนตามที่กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนด และมีการรายงานความเคลื่อนไหวการชำระบัญชีทุก ๖ เดือนให้นายทะเบียนสหกรณ์และนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกร พร้อมทั้งผู้สอบบัญชีพิจารณา ว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการชำระบัญชีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรหรือไม่ อย่างไร และหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการจัดการทรัพย์สินต่าง ๆ ของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรให้ถูกต้องครบถ้วนไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ชำระบัญชีมีอำนาจหน้าที่ตามขอบเขตแห่งกฎหมาย และระเบียบของทางราชการในอันที่จะดำเนินการชำระบัญชีสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้มอบหมาย ให้สามารถถอนชื่อสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่ชำระบัญชีได้สำเร็จเรียบร้อยต่อไป